

~~Uprostřed sezóny se v ostravském Divadle Petra Bezruče sešly náhodou v jednom dni na repertoáru Langrova Periferie a Rusnákova hra Lišky, dobrou noc. První proslavila zralého dramatika doma i za hranicemi víc než před čtvrt stoletím, druhá se hraje s úspěchem v řadě divadel dnes a upozorňuje na talent mladého člověka, který na Slovensku debutoval hned třemi hrami najednou a má, zdá se, šanci stát se jednou dramatickým spisovatelem.~~

Náhodně vzniklá souvislost obou her, jejich dramaturgická volba i způsob inscenace — to všechno vyvolává bezděky úvahy o souvislosti doby a dramatického díla i myšlenky o vývoji bezručovců, kteří před časem přinesli řadu cenných tvůrčích impulsů do stagnujícího divadelního života.

K nim tedy nejdříve zachovávají si dál názor na divadlo jako na dárce silného emotivního zážitku, a zejména jako na neustále provokujícího partnera v dialogu s divákem. Bezručovcům přibývalo v tomto nepřetržitém dialogu zkušenosti. Na první pohled padne do oka především herecká zralost lidí, kteří v prvních letech nové éry divadla měli víc zápalu než umění. Tak v Periferii příjemně překvapují zejména František Husák v roli Franciho a Jiřina Třebická v roli Anny, v Liškách Ladislav Mrkvíčka (Honza), Nina Divišková (Magda) a Jiří Čeporan (ředitel). Herci různého školení a různých tvůrčích životopisů se za leta společně soustředěné práce navzájem přiblížili, protože šli spolu s režiséry důsledně za čtností moderního herectví: za přirozeností a prostotou, odhazující všechno, co neslouží apelu do hlediště. Takové herectví nechce okouzlovat samo sebe ani nekouzlit iluze pro diváka. Slouží hře, nese myšlenku a emoci, je vědomé. Tato služba vytváří společné znaky hereckého stylu a dává zároveň podmínky pro rozvoj osobitosti každého jednotlivého talentu.

Na rozvoji takových hereckých osobností i režijního stylu divadla se vedle Saši Lichého a Evžena Němce nejvýznamněji podílel Jan Kačer, který také režíroval obě naše hry. I jeho práce se lety mění. Zachovává si smysl pro silný, plnokrevný dramatický účín, ale jde teď víc po smyslu věci, potřebuje přesnost a službu všech složek ideovému záměru, udržení rovnováhy mezi životem hry a myšlenkami, vyslanými skrze ni do hlediště. V Periferii tuto jednotu vzácně udržuje, v Liškách ji, bohužel, příliš často v zápase s autorem nezvládne. Pomalu mu zde začíná převažovat deklarativní tón idejí nad organickým životem a divák se zase začne rozpomínat na vnější nabádavé divadlo padesátých let. Připočtu-li k tomu šarži, kterou se herečka pokusila překlenout špatně napsanou roli Hany, významvá celek představení průměrně a hůř, než by si zasloužila velká práce, již Kačer vložil do pronicavé úpravy, dopsání a domyšlení textu.

To však už souvisí s první nahoře zmíněnou otázkou, vyvolanou náhodnou souvislostí dvou her. Zhlédnete-li obě představení za jeden sobotní půlden, uvědomíte si, jak moderní, umělecky naprosto přesvědčivý a současný je v hledání způsobu, kterým by vyjádřil dobu, František Langer, a jak bezmocně se o totéž pokouší současný autor. Nemíním rozhodně srovnávat, co srovnávat by nebylo ani správné. Jeden autor psal, pravda, hru jako zralý mistr, druhý teprve začíná. Lze však srovnávat zásadní přístup dramatika k látce, kterou nabízí život. A tu už pokolikáté žasnou, jak se přes počení, které dává celá světová i naše dramatika, včetně Langrova díla, znovu a znovu setkáváme v práci současného autora s naivní představou, že drama je příběh v dialogích, zkonstruovaný na dané téma, dramatická že je umění dát té konstrukci fabulační zvraty, překvapivost a napínavost, a postavy že mají dvojí funkci: za prvé odvíjet děj, za druhé tváří se životně a pravděpodobně, zatímco ve skutečnosti nežijí, nýbrž jen v potu tváře tlumočí aktuální ideje, které chtěl autor hrou vyjádřit. Tato metoda dovoluje tu a tam dát postavě zajímavý rys, nadhodit jí jako opravdu živý a bohatý typ, což se stalo v postavě ředitele, ale nedovoluje to hlavní: cestu od skutečného objevení neobvyklého, složitého a neopakovatelně lidského v postavách, jako jedinou cestu k výpovědi o době, která nemůže vyplývat z ničeho jiného než právě z tohoto vždy nového a jedinečného průzkumu houštiny lidské psychy. Není opravdu jiná cesta za dramatem. Skutečná napínavost a skutečná myšlenková novost může vyplýnout jen z autorovy schopnosti objevit uvnitř v lidech čas, společnost, epochu. Langer soustřeďuje všechno na tuto analýzu — a vypovídá tím o společnosti a době bez jediného slova výkladu. Rusnák si vymyslí fabuli (mimořádně ne novou a zpracovanou už po válce ve slovenské dramatičce) o mladé učitelce, která přijde s čistým charakterem, vzdorem a entuziasmem do zapadlé díry a uspíší sebeodhalení a sebeuvědomění lidí, mezi které se náhodou dostala. Protože však nejde od postav, ale od ideových záměrů, jsou postavy nuceny znovu a znovu samy sebe hodnotit a tyto dílčí výpovědi skládat v konečnou výpověď o hře, a to tak, aby autorovi vyšla. Nemůže z toho přirozeně vzejít víc než tu a tam hezká myšlenka, postřeh, bystrá charakteristika, která svědčí skutečně o Rusnákově talentu, ale přitom a hlavně z toho vychází mnoho nepřirozeně konstruované, nepravděpodobnosti, naivity, psychologických kroucenin a neživota. Režisér se pokusil řadu míst dopsat, obohatit postavy a dát hře navíc obrazný smysl zdůrazněním věrnosti práci, domovu, lidem, ať žijeme kdekoli a děláme cokoli. Ale nemohl udělat víc, než vylepšit umělou a neživotnou konstrukci.